

Over jaarverslaggeving 2008

Crisis domineert de inhoud van jaarverslagen

De (effecten) van de financiële crisis hebben duidelijk hun weerslag op de informatiewaarde van de verslagen over 2008. Zo zijn bedrijven een stuk voorzichtiger of terughoudender als het gaat om de strategie, doelstellingen en vooruitzichten. Echt nieuwe ontwikkelingen zien we niet. De lijn uit eerdere jaren lijkt te worden voortgezet: omvangrijke officiële jaarverslagen met daarnaast een apart publieksverslag.

Wel is het aantal aparte jaarverslagsites toegenomen. Op het overgrote deel van deze sites is echter weinig meer te vinden dan een dynamische pdf. Slecht een heel klein aantal ondernemingen biedt een dynamische (interactieve) site waarin zowel het jaarverslag, publieksverslag en het MVO-verslag te vinden zijn. Een goed voorbeeld van deze geïntegreerde benadering is de jaarverslagsite van Ahold, waarop een apart kader met 'reporting tools' staat voor informatie op maat en een kader met gerelateerde informatie.

Hoewel MVO steeds meer aandacht krijgt, zowel in het jaarverslag als op de sites van ondernemingen, overheersen de intenties en is er maar weinig uitvoeringsinformatie. Een voorbeeld van een jaarverslag waarin de uitvoering van MVO wel wordt beschreven, is dat van AkzoNobel. Dit beschrijft een raamwerk voor duurzaamheid waarbij langs een model van 'uitvinden', 'beheren' en 'verbeteren' op een inzichtelijke wijze het MVO-beleid is opgehangen en concreet is ingevuld.

Behalve op de informatiewaarde lijkt de financiële crisis ook invloed te hebben gehad op de corporate websites van beursgenoteerde organisaties. Hierop zijn minder online tools en -technieken te vinden, terwijl juist in deze omstandigheden stakeholders veel waarde hechten aan een goed jaarverslag, een goede website, duidelijk taalgebruik en een communicatieve houding. Ook publieke optredens horen hierbij: juist nu is het belangrijk dat de onderneming zichzelf zichtbaar maakt en het eigen verhaal naar buiten brengt. Beleggers lijken immers terug te keren naar de basis en naar wat ze kennen, waardoor ze minder avontuurlijk zijn geworden. Ook hier vormt AkzoNobel een positieve uitzondering door niet alleen zeer uitvoerig de strategie te verwoorden maar ook concreet te zijn in zijn doelstellingen.

Jaarverslagwebsites

De onlineverslagen nemen een steeds prominentere plek in en vervangen in toenemende mate een groot deel van het gedrukte verslag. Vaak is een gedrukt exemplaar zelfs niet meer op te vragen. Daarnaast zijn het met name de grote internationaal opererende ondernemingen die het officiële verslag uitsluitend in het Engels uitbrengen en volstaan met een verkorte Nederlandse versie en/of een publieksverslag.

Steeds meer ondernemingen zien in dat onlinecommunicatie met de stakeholders grote kansen biedt. De website is niet langer een kopie van de teksten van het jaarverslag, maar is voorzien van steeds meer handige tools. Dankzij de website hebben ondernemingen meer mogelijkheden om hun doelgroep op maat te bedienen, deze interactieve elementen aan te bieden en zijn ze in staat een sterkere corporate-merkbeleving te creëren. Enkele onlinefunctionaliteiten zijn nu definitief doorgebroken en op veel corporate websites te vinden, zoals alert services en RSS feeds, waarbij de bezoeker kan aangeven dat hij op de hoogte gehouden wil worden van bepaalde nieuwsberichten of van aankomende evenementen.

Nieuwe technieken

Ook in de onlineverslaggeving zien we de toepassing van nieuwe technieken. Zo zien we de opkomst van meer interactieve verslagen (zoals Strukton, Ahold en KPN) en nieuwe toepassingen in interactieve verslagen zoals een navigatie die werkt op basis van het multidimensionaal indelen van informatie. Via een lijst met trefwoorden kan de lezer daar een verslag op maat samenstellen. Andere voorbeelden van onlineverslagen die volgens deze methode zijn gemaakt zijn het jaarverslag van Rabobankgroep, SenterNovem Rijkswaterstaat en Haag Wonen. Met deze techniek is de bezoeker niet gebonden aan een vaste informatiestructuur, maar kan hij vanuit zijn eigen interesses en prioriteiten zoeken naar informatie.

Crisis leidt niet tot vertraging in publicatie van de jaarcijfers

Was vorig jaar nog sprake van enige versnelling in de publicatie van de jaarcijfers, dit jaar hebben de bedrijven maar marginaal kunnen versnellen. Dit blijkt uit het jaarlijkse onderzoek van BPM International Close Cycle Rankings naar de publicatietijdstippen van de financiële cijfers van de 1050 grootste bedrijven ter wereld. Dat betekent dat de grondigere reviews van financiële en auditprofessionals als gevolg van de kredietcrisis en de wereldwijde recessie niet hebben geleid tot een vertraging. We zien ook dat sommige (buitenlandse) bedrijven hun informatie juist versneld naar buiten hebben gebracht om het vertrouwen van de markt te herstellen. Barclays Bank is daar een voorbeeld van, met een versnelde publicatie van tien dagen, maar ook Xsareta en Schroders. Novartis International blijft de Europese lijst aanvoeren. Deze onderneming publiceerde de gecontroleerde jaarcijfers, inclusief het volledige jaarverslag en de SEC-rapportage, al op 28 januari 2009. AstraZeneca is tweede met de publicatie op 29 januari.

In Nederland was ASML dit jaar weer het snelst (publicatie op 15 januari, jaarverslag op 23 januari), gevolgd door Philips, dat overigens wel vijf dagen later was. KPN en SBM Offshore delen de derde plaats. Van deze top drie is KPN de runner-up: dit jaar maakte de onderneming negen dagen eerder de jaarresultaten openbaar en was de getekende jaarrekening zelfs elf dagen eerder beschikbaar. Achttien bedrijven hebben weten te versnellen, met KPN, AkzoNobel en BAM Groep vooraan. Daar staat tegenover dat zeven AEX-bedrijven een stuk later met hun cijfers kwamen, waardoor het gemiddelde van de AEX-fondsen slechts marginaal is verbeterd ten opzichte van het jaar daarvoor. Ook als we de vertraging van Fortis buiten beschouwing laten, is de verbetering ten opzichte van vorig jaar slechts één dag. Wel komt uit het onderzoek naar voren dat accountants minder tijd nodig hadden en bijna vier dagen eerder hun handtekening zetten.

Over de GRI-richtlijnen

Steeds meer beursgenoteerde ondernemingen publiceren samen met hun financiële jaarverslag ook hun duurzaamheids- of maatschappelijke verslag. Verslaggeving over het milieu en klimaat, de mensenrechten, diversiteit en dergelijke, heeft internationaal een grote vlucht genomen.

Op dit moment is er een wildgroei aan regels inzake verslaggeving op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen: GRI-normen, Transparantiebenchmark, Richtlijn 400, DJ Sustainability Index. Natuurlijk is het goed om criteria voor een transparante verantwoording op het gebied van MVO af te spreken, al was het alleen maar om vergelijkingen mogelijk te maken. Daarbij zou de stap naar een echt geïntegreerd verslag, waarin een onderneming in brede zin aan alle stakeholders op heldere en eerlijke wijze verantwoording aflegt, steeds dichterbij moeten komen. Op dit moment is de overlapping van financiële en MVO-verslaggeving immers al voor veel aspecten een feit. Denk aan corporate governance, de economische aspecten van de bedrijfsvoering, de risicoparagraaf, het beloningsbeleid et cetera.

Op het gebied van MVO is Japan is een van de voorlopers in de private sector. In Europa is dit Zweden als het gaat om de publieke sector. Dit land heeft Zweden heeft zijn 55 staatsbedrijven verplicht om verantwoording af te leggen over economische, ecologische en sociale prestaties. En de Zweedse regering heeft voor die verslaggeving de richtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI) verplicht gesteld, iets wat minister Bos van Financiën ook voor de Nederlandse staatsbedrijven overweegt.

Maar heel streng is de Nederlandse overheid niet voor bedrijven die weinig vertellen over hun invloed op de samenleving. Frankrijk, Groot-Brittannië en Denemarken zijn aanzienlijk strenger. Die landen hebben eisen voor niet-financiële rapportage op verschillende manieren wettelijk vastgelegd. Zo moeten de 1100 grootste Deense bedrijven sinds 1 januari 2009 in hun financiële jaarverslag ook verantwoording afleggen over hun sociale en ecologische inspanningen en resultaten. Doen ze dat niet, dan moeten ze uitleggen waarom ze dat niet doen (de ook in Nederland bekende pas-toe-of-leg-uitregel). Voor de verslaglegging worden de 1100 bedrijven dus gehouden aan de regels van het GRI, voor hun gedrag aan de Oeso-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en het Global Compact van de Verenigde Naties.

De Nederlandse belangstelling voor een mondiale verslagleggingsstandaard voor niet-financiële prestaties is halfslachtig. Grote bedrijven gebruiken de richtlijnen en de overheid juicht dit toe. Toch gaat de Raad voor de Jaarverslaggeving, op verzoek van de SER, een eigen versie ontwikkelen. Velen ervaren de richtlijnen als te moeilijk, te zwaar, te duur. De afgelopen maanden heeft een werkgroep van de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) gewerkt aan een herziening van Richtlijn 400. Deze richtlijn houdt in dat bedrijven die verplicht zijn een financieel jaarverslag uit te brengen, in het directieverslag informatie moeten geven over 'de effecten van de maatschappelijke aspecten van het ondernemen'. In het dagelijkse spraakgebruik zijn die effecten 'niet-financiële risico's' gaan heten.

De moderne aspecten van MVO gaan floreren

Uit verschillende publicaties de afgelopen maanden blijkt dat verwacht wordt dat maatschappelijk verantwoord ondernemen erbij in zal schieten als gevolg van de economische crisis. Bedrijven die slechts bezig zijn met overleven op de korte termijn, zo zegt men, kunnen zich onmogelijk bezighouden met 'feel good-initiatieven' op de lange termijn, ter bescherming van het milieu of om te investeren in de gemeenschap.

Duurzame strategie

Daar staan anderen tegenover die menen dat bij veel bedrijven de crisis er juist voor zorgt dat het streven naar duurzaamheid meer geïntegreerd wordt, strategisch wordt aangepakt én waarde creëert. Eén aspect van duurzaamheid dat nog steeds zeer actueel is, of door de crisis misschien nog actueler is geworden, is corporate governance. Door de crisis zijn het publieke imago van grote ondernemingen en het vertrouwen van het publiek behoorlijk beschadigd en staan bedrijven en hun managers blijvend onder druk om dat vertrouwen te herstellen. Zij moeten laten zien dat ze een nieuwe manier van zakendoen aanhangen, die veel verder gaat dan het voldoen aan wettelijke verplichtingen. Zij moeten nieuwe procedures voor besluitvorming en verslaglegging introduceren waarmee alle stakeholders worden gerespecteerd. Als de economische omstandigheden en de regelgeving veranderen, zullen meer bedrijven duurzaamheid als kernwaarde in hun strategie opnemen.

Intensievere samenwerking interne accountant en auditcommissie

De verantwoordelijkheid van auditcommissies binnen grote ondernemingen is sinds de invoering van de code-Tabaksblat duidelijk toegenomen. De rol van de interne accountant wordt zwaarder en de samenwerking met de auditcommissie intensiever. Dat blijkt uit onderzoek van het NIVRA en het IIA (Instituut van Internal Auditors).

De werkrelatie tussen de auditcommissie en de internal-auditfunctie (interne accountant) is over het algemeen goed, maar de afspraken over de invulling van die relatie kunnen nog worden verbeterd. De richtlijnen hiervoor in de code-Tabaksblat worden goed opgevolgd, aanvullende bepalingen vanuit het beroep zelf echter minder goed. De internal-auditfunctie moet zich nog nadrukkelijker dan tot nu toe gaan richten op grote, relevante bedrijfsrisico's. Binnen de functie wordt controle op terreinen als procesbeheersing, ICT, riskmanagement en variabele beloningsstructuur steeds belangrijker.

Nieuwe Monitoring Commissie Corporate Governance

Op 2 juli 2009 is de nieuwe Monitoring Commissie Corporate Governance Code ingesteld.

De commissie volgt de commissie-Frijs op die de code heeft geactualiseerd. De Monitoring Commissie (die wordt voorgezeten door drs. J.B.M. Streppel) heeft tot taak de actualiteit en bruikbaarheid van de

Nederlandse corporate governance-code te bevorderen en de naleving ervan door de Nederlandse beursgenoteerde vennootschappen te bewaken.

De Monitoring Commissie zal in december 2009 haar eerste monitoringsrapport uitbrengen, waarin ze haar programma voor de komende jaren aankondigt. Daarnaast zal het rapport op deelonderwerpen de monitoringsresultaten over boekjaar 2008 bevatten.

De Financial Times publiceerde in juni een bijlage over te verwachten veranderingen in corporate governance-regulering en best practice. Een mogelijke verandering is de mogelijkheid voor aandeelhouders om zelf bestuursleden voor te dragen. Aandeelhouders zouden ook meer zeggenschap moeten krijgen over remuneratie en riskmanagement. *'Just as the scandals, indictments and bankruptcies of earlier this decade gave rise to more independent boards and stiffer financial-disclosure rules, breakdowns at Bear Stearns, AIG and other fallen giants will prompt corporate directors and regulators alike to identify a new wave of reforms.'*

Transparantierichtlijn

Per 1 januari 2009 is de Europese transparantierichtlijn van kracht geworden. Deze richtlijn stelt nieuwe eisen aan de timing en inhoud van de jaarlijkse, halfjaarlijkse en tussentijdse financiële verslaggeving door beursgenoteerde ondernemingen. Zo zal het halfjaarbericht vanaf nu op IAS 34 gebaseerd moeten zijn en moet het worden uitgebreid met onder andere een risicoparagraaf en een uiteenzetting van de verwachte gang van zaken. De AFM zal vanaf 2009 niet alleen toezicht houden op de jaarverslaggeving, maar ook op de halfjaarverslaggeving. Daarnaast is op basis van de aangepaste wet vanaf nu ook beperkte tussentijdse (kwartaal)informatie vereist. Ten slotte moet het management van de onderneming expliciet verklaren dat de jaarrekening en het halfjaarverslag een getrouw beeld geven en dat alle wezenlijke risico's in het jaarverslag zijn beschreven. Een vergelijkbare verklaring is vereist ten aanzien van de halfjaarlijkse verslaggeving.

Doel van de Europese richtlijn is meer consistentie en transparantie in de verslaggeving van beursfondsen. Zowel beleggers als ondernemingen kunnen baat hebben bij de regelgeving: beleggers doordat de kwaliteit van de informatievoorziening toeneemt en ondernemingen doordat voor alle ondernemingen binnen Europa nu vergelijkbare minimumvereisten gelden.

Verslaggeving (semi)publieke sector

In de publieke sector heeft het jaarverslag duidelijk aan belang en kwaliteit gewonnen. Een goed voorbeeld is het jaarverslag van het Kadaster dat dit jaar de F.G. Kordes-Trofee 2008 won voor het meest toegankelijke jaarverslag in de (semi)publieke sector. In dit verslag worden zowel de successen als de tekortkomingen heel transparant belicht. Het geeft een duidelijk beeld van missie, visie en doelstellingen, waarbij de laatste uitvoerig zijn vertaald naar de mate van realisatie. "En in het verantwoordingsproces is er sprake van interactie met zowel interne als externe belanghebbenden", aldus de jury. *"Het Kadaster vervult met de wijze waarop zij publieke verantwoording aflegt een voorbeeldfunctie voor andere organisaties in de (semi)publieke sector."* Het jaarverslag van AFM kreeg van de jury een eervolle vermelding. Daarnaast stonden ook het jaarverslag van Hogeschool Zuyd en woningcorporatie ZO Wonen op de nominatie.

De jury van de F.G. Kordes-Trofee concludeerde verder dat de verslaggeving in de (semi)publieke sector zeker nog ook aan kracht kan winnen: *"Bij een aanzienlijk aantal organisaties ontbreekt een 'in control statement' waarin het management en/of bestuur bevestigt dat het grip heeft op het bedrijfsvoeringsproces en de administratieve organisatie en interne controle effectief zijn. Behaalde resultaten kunnen nog beter tot hun recht komen door gebruik te maken van norm- en streefwaarden voor prestatie-indicatoren. Ook geven publieke organisaties nog onvoldoende aan wat de gevolgen zijn van achterblijvende resultaten."*

Erica Jonkergouw
September 2009